

Бојан Н. Тубић
Универзитет у Новом Саду
Правни факултет у Новом Саду
B.Tubic@pf.uns.ac.rs

Стефан Н. Радојчић
Универзитет у Новом Саду
Правни факултет у Новом Саду
S.Radojcic@pf.uns.ac.rs

АКТУЕЛНА ПИТАЊА И ТЕНДЕНЦИЈЕ РАЗВОЈА ЗАШТИТЕ ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ У ПРАВУ ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ*

Сажетак: У светлу актуелних глобалних тенденција и забринутости за њихову заштитну животну средину, рад је посвећен анализи најважнијих питања у овој области, у оквиру права Европске уније. У комунијарном праву налазимо систематично уређење елемената права на здраву животну средину. Прво, присутна је вишедеценијска нормативна активност у овом пољу, коју у последње две године карактерише усвајање нових стандардских докумената. Друго, судска пракса је такође пратила како нормативни развој, тако и развој околности у којима су се уредбе и директиве примењивале. Зато се у раду нарочито пажња посвећује најновијим општим актима, који су креирани са дуторочним циљевима, на основу нормативне и стварне искуства из прелиминарних неколико деценија. Њима се настоји остварити концепт одрживог развоја, у мултидимензионалном смислу. Затим, одабраним пресудама Суда правде Европске уније настоји се приказати ефикасност примене релевантних уредби и директива. Штавише, нарочито је битно њихово тумачење актом Уније, у чему Суд правде има нарочито важну улогу. С обзиром на универзалност предметне проблематике, у раду је присутан и крајак осврт на уређење ових питања у САД-у, Норвешкој али и у Србији. Наиме, преговори о придруживању Унији подразумевају хармонизацију домаће

* Рад је настао као резултат истраживања у оквиру пројекта „Правна традиција и нови правни изазови”, чији је носилац Правни факултет у Новом Саду.

права са тековинама Комунистичког права. Сагледавајући правни оквир који је у овом пољу важећи у Републици Србији, увиђамо одређености и конкретне мере у циљу процеса хармонизације. На основу изложених питања формирана је структура рада, правци истраживања, те коначно закључци који су изнети у последњем поглављу.

Кључне речи: *животна средина, Европска унија, Европски зелени договор, климатска неутралност.*

1. УВОД

Друштвена актуелност угрожавања животне средине је веома висока, поготово у последње две деценије. Одређени природно-географски феномени добили су свој формалноправни израз на међународном плану, са циљем очувања здраве околине и остваривања неопходних интервенција у процесу климатских промена. Поред тога, велика пажња посвећена је обавезама држава, како би својом активношћу што мање доприносиле стварању негативних ефеката по животну средину. У том погледу, постоји вишедеценијска нормативна активност и судска пракса (у Европској унији и њеним претечама), којима је успостављен целовит систем – правни механизам заштите свих елемената биосфере. У складу са убрзаном урбанизацијом и интензивним привредним активностима, нормирање сегмената од значаја у овом пољу забележило је нове тенденције. Иако присутни још од седамдесетих година прошлог века, програмски документи из сфере меког права, постали су веома важан инструмент регулисања ове области права. Стога се у раду бавимо управо анализом тих докумената, заједно са најважнијим „традиционалним” тј. обавезујућим актима – уредбама и директивама. У складу са темом и форматом рада, присутна је и анализа одабраних пресуда Суда правде Европске уније, као илустрација нормативног и стварног у овом пољу заштите људских права на комунитарном нивоу.

2. ГЕНЕРАЛНИ КОНТЕКСТ И НОРМАТИВНИ ОКВИР

Након уводних разматрања, сагледаћемо одабране аспекте гаранција и остваривања заштите људских права у Европској унији, кроз призму заштите човекове околине. Имајући у виду широко постављен тематски оквир рада, фокусираћемо се на одређена питања и нормативе, спрам њихове друштвене актуелности, хетерогеног правног оквира и значајних ефеката које остварују на права грађана у правном систему Уније. У питању је заштита људских права произашлих из права на здраву животну средину у ширем смислу.

Начелно, у контексту правног оквира Европске уније, заштита животне средине гарантована је Повељом ЕУ о основним правима¹, а поред уредби и директива које уређују ово питање, у раду анализирамо и друге стратешке документе усмерене ка превенцији загађења и отклањању штетних ефеката по животну средину. Другим речима, разматрамо чињенице о томе колико је успешно нормативно уређење и имплементација прокламованих циљева и правила заштите човекове околине у Европској унији.

Вреди истаћи да је свест о заштити животне средине можда најразвијенија у тековинама комунитарног права, те да је и у оквирима правних претеча Уније, ово питање уживало правну заштиту. Првенствено путем Директиве о процени ефеката одређених јавних и приватних пројеката на животну средину², као и путем Директиве о слободи приступа информацијама о животној средини³. Истовремено, примећујемо да је рационалан приступ у судској заштити правила о животној средини, постављен још пре скоро три деценије. Нпр. случај *Немачких ракова*⁴ сведочи о томе да се принципијелно не пружа диспропорционална пажња питањима заштите животне средине, када се тиме чини дискриминација по другом основу. Конкретно, Суд је закључио да су забрана и условљавање увоза ракова настали као резултат нарушавања граница дискреције у одлучивању службеника Федералне Републике Немачке, без обзира што су били усмерени на заштиту биосфере.

Затим, један од најважнијих инструмената регулисања ове области је Директива о одговорности према животној средини у погледу превенције и отклањања штете по животну средину⁵, где се и појмовно дефинише штета по водену средину, односно штета проузрокована на земљишту.⁶ Запажа се и то да је механизам остваривања принципа „загађивач плаћа“ (*polluter pays*), смештен у управноправни оквир (јавноправни оквир)⁷, за разлику од

¹ Чл. 37 Повеље Европске уније о основним правима (*European Union: Council of the European Union, Charter of Fundamental Rights of the European Union (2007/C 303/01), 14 December 2007, C 303/1*).

² Директива бр. 85/337 од 27. јуна 1985. (*Council Directive 85/337/EEC of 27 June 1985 on the assessment of the effects of certain public and private projects on the environment*).

³ Директива бр. 90/313 од 07. јуна 1990. (*Council Directive 90/313/EEC of 7 June 1990 on the freedom of access to information on the environment*).

⁴ C-131/93, *Commission of the European Communities v Federal Republic of Germany*, пресуда од 13. јула 1994.

⁵ Директива бр. 2004/35 од 21. априла 2004. (*Directive 2004/35/EC of the European Parliament and of the Council of 21 April 2004 on environmental liability with regard to the prevention and remedying of environmental damage*).

⁶ *Ibidem*. Чл. 1(б) и 1(ц).

⁷ Zoran Sretić, „Režim odgovornosti za štetu u životnoj sredini u pravu Evropske unije (osvrt na Direktivu 2004/35 o odgovornosti za štetu u životnoj sredini)”, *Revija za evropsko pravo*, 2-3/2006, 39-66, 41.

грађанскоправне сфере накнаде штета, на коју упућује нпр. Лугано конвенција, тј. Конвенција Савета Европе о грађанској одговорности за штету која настаје као резултат активности опасних по животну средину.⁸ Важан аспект у систематизи одговорности држава за правила уређења и заштите животне средине, јесу три врсте обавеза држава у том погледу. Обавезе се састоје у томе да очувају, заштите и побољшају животну средину⁹, обухватајући на тај начин позитивне и негативне обавезе држава.

Директива предвиђа обавезу држава чланица Уније да по питању извршавања дужности из Директиве, одреде за то надлежне органе. Такође, предвиђена је сарадња држава чланица у вези са тим, те је остављена могућност државама да ради остваривања циљева Директиве пропишу и строжије мере него што су садржане у њој.¹⁰ Притом, у литератури се истиче да је законодавни надзор веома важан аспект овог процеса, како из разлога интерне расподеле надлежности, тако и због целисходности усвојених решења.¹¹ Оваква легислативна техника оцењена је као иновативна, јер примарним извором права Уније, формулише прерогативе садржаја и начина провођења политике очувања животне средине.¹²

У практичном смислу, нарочито важно питање у вези са применом Директиве представља утврђивање „прага” штетности спорног акта. У суштини ради се о поређењу основног стања и новонастале ситуације, са циљем да се установи разлика у чињеничном стању – односно настале штетне последице.¹³ Зато је неопходно обратити пажњу и на негативне утицаје који се природним путем остварују на елементе животне средине¹⁴, као један вид корективног елемента у укупном сагледавању ефективно прouzрокованог оштећења.

Како је напред наглашено, један од најважнијих аспеката ове области права уопште, јесте заштита земљишта од загађења. У том смислу, уочава-

⁸ Конвенција је увојена Лугану 21.06.1993. (*Convention on Civil Liability for Damage resulting from Activities Dangerous to the Environment, ETS No.150*)

⁹ Han Somsen, „Towards a Law of the Mammoth: Climate Engineering in Contemporary EU Environmental Law”, *European Journal of Risk Regulation*, 1/2016, 109-119, 110.

¹⁰ Чл. 16 Директиве одговорности према животnoj средини у погледу превенције и отклањања штете по животну средину.

¹¹ Andrea Ross, Hazel Nash, Colin T Reid, „The Implementation of EU Environmental Law in Scotland”, *The Edinburgh Law Review*, 2/2009, 224-251, 238-239.

¹² Astrid Epiney, „EU Environmental Law: Sources, Instruments and Enforcement, Reflections on Major Developments over the Last 20 Years”, *Maastricht Journal of European and Comparative Law*, 3/2013, 403-422, 407.

¹³ Berthy van den Broek, „Environmental Liability and Nature Protection Areas – Will the EU Environmental Liability Directive Actually Lead to the Restoration of Damaged Natural Resources?”, *Utrecht Law Review*, 1/2009, 117-131, 119.

¹⁴ *Ibidem.*, 119-120.

мо да ово питање није посебно уређено комунитарним правом¹⁵, него се унијски принципи заштите земљишта заснивају на Конвенцији УН о биолошкој разноврсности.¹⁶ Тако, доводећи у везу ова два правна оквира, уочавамо да су подударни по својим циљевима, не само кад је у питању земљиште. Нпр. Директиве о стаништима и птицама¹⁷, за циљ имају заустављање даљег оштећења биодиверзитета, што налазимо у преамбули поменуте Конвенције. Такође, аутори истичу и утицај Архуске конвенције¹⁸ на развој заштите животне средине у оквирима права Уније¹⁹, што као и претходни пример сведочи о интеракцији међународног и комунитарног права.

Кад се ради о загађењу водених површина, уређење овог аспекта почело је са Директивом о управљању водама²⁰, којом су уређени квантитативни и квалитативни аспекти управљања водама. Интересантно је да су државе чланице Уније, охрабрене да путем примене ове Директиве, предузимају мере којима се уједно побољшава и заштита земљишта.²¹ Та чињеница говори у прилог интегралном приступу у регулацији и примени правила заштите животне средине, а што је видљиво из неколико анализираних докумената у наредном поглављу. Наиме, у последње две године присутна је снажна тенденција усвајања програмских – стратешких докумената са задатим дугорочним циљевима свеобухватне борбе против климатских промена, као и заштите животне средине.

С тим у вези, комунитарна легислативна акција даље сугерише чврсто настојање у постизању „климатске неутралности”, доношењем нове уредбе²², која би уједно допунила важећу Уредбу о управљању енергијом Уније и

¹⁵ Zsolt Toth, „Soil protection in the EU: the most important soil-related EU policies and legal sources”, *Journal of Agricultural and Environmental Law*, 22/ 2017, 202-223.

¹⁶ Конвенција је усвојена у Рио де Жанеиру 05. јуна 1992. (*Convention on Biological Diversity, United Nations, Treaty Series, vol. 1760, p. 79*).

¹⁷ Директива Савета бр. 92/43 од 21. маја 1992. (*Council Directive on the conservation of natural habitats and of wild fauna and flora*); Директива Парламента и Савета бр. 2009/147 од 30. новембра 2009. (*Directive of the European Parliament and of the Council of 30 November 2009 on the conservation of wild birds*).

¹⁸ Конвенција је усвојена 25. јуна 1998 у Архусу (*Aarhus Convention on Access to Information, Public Participation in Decision-Making and Access to Justice in Environmental Matters, United Nations, Treaty Series, vol. 2161, p. 447*).

¹⁹ Marc Pallemerts, „Conventional International Law and EU Environmental Law – Interactions and Tensions”, *Environmental Policy and Law*, 6/2008, 335-340, 335.

²⁰ Директива Парламента и Савета бр. 2000/60 од 23. октобра 2000. (*Directive 2000/60/EC of the European Parliament and of the Council of 23 October 2000 establishing a framework for Community action in the field of water policy*).

²¹ Z. Toth, 208.

²² Предлог Уредбе о успостављању правног оквира за постизање климатске неутралности и амандирању Уредбе бр. 201/1999. (*Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council establishing the framework for achieving climate neutrality and amending Regulation (EU) 2018/1999 (European Climate Law), COM(2020) 80 final, 2020/0036(COD)*).

климатској акцији²³. Занимљиво је да се у уводном образложењу разлога доношења и циљева Уредбе наводи „Европски зелени договор”, а недвосмислено је речено да је питање климатских промена „хитан изазов”. Потврђена је и одлучност Европског парламента и Европског савета у остваривању дугорочних циљева климатске неутралности Уније, што се односи на период до 2050. године. Из овога произлази да се на поменутих питањима усвајају стратешке, усклађене и дугорочне мере. Наравно, практична реализација постављених циљева представља, како је већ поменуто, хитан, али и веома захтеван изазов.

Кад је у питању транспарентност у процесу заштите животне средине, актуелност и важност питања „еколошког информисања” препозната је пре више од тридесет година²⁴, а што је уједно предмет занимања Европског парламента од средине осамдесетих година XX века. У томе је тада посебно наглашена потреба креирања нових правних средстава на националном нивоу, са акцентом на рад националних судова.²⁵

У складу са претходно реченим, осврнућемо се и на питање адекватног информисања о анализираним питањима, имајући у виду еколошки, економски и политички, једном речју општи интерес који она представљају. Право на приступ информацијама о животној средини добија верификован статус људског права 1990. године.²⁶ Битни елементи уређења овог питања су, између осталог, право на захтевање односних информација без доказивања правног интереса физичког или правног лица, затим рок од два месеца за добијање информације, образложена одлука о одбијању захтева у одређеним случајевима итд. Уредбом 1024/2011 на општи начин уређено је питање приступа информацијама од јавног значаја. Одбијање захтева могуће је из разлога повреде права на (личну) приватност, откривања поверљивих информација из области индустрије или финансија, разлоге јавне безбедности (што укључује међународне односе и монетарну стабилност), те инфор-

²³ Уредба бр. 2018/1999 од 11. децембра 2018. (*Regulation 2018/1999 of the European Parliament and of the Council of 11 December 2018 on the Governance of the Energy Union and Climate Action, amending Regulations (EC) No 663/2009 and (EC) No 715/2009 of the European Parliament and of the Council, Directives 94/22/EC, 98/70/EC, 2009/31/EC, 2009/73/EC, 2010/31/EU, 2012/27/EU and 2013/30/EU of the European Parliament and of the Council, Council Directives 2009/119/EC and (EU) 2015/652 and repealing Regulation (EU) No 525/2013 of the European Parliament and of the Council, Official Journal of the European Union, L 328/1*).

²⁴ Vid Vukasović, „Ekološka informacija u zakonodavstvu Evropske unije”, *Revija za evropsko pravo*, 2-3/2003, 61-72, 63-64.

²⁵ Philippe Sands, „European Community Environmental Law: Legislation, the European Court of Justice and Common-Interest Groups”, *Modern Law Review*, 5/1990, 685-698, 686.

²⁶ Директива бр. 90/313 од 07. јуна 1990. (*Council Directive 90/313/EEC of 7 June 1990 on the freedom of access to information on the environment*). Иако наведена Директива више није на снази, њен значај се огледа у формирању свести о значају адекватног информисања јавности у овом пољу.

мације које су од стране јавних институција примљене на чување као поверљиве. Но, ту се не исцрпљује круг разлога за ускраћивање тражених информација. Уколико би се тим поступком нарушио неки од девет дефинисаних принципа Уредбом, ускраћивање информација сматра се оправданим. Стога је одлучивање о откривању тражених информација пресудно засновано на чињеницама појединачног случаја (*case-by-case basis*).²⁷

3. МЕКО ПРАВО И АКТУЕЛНЕ ТЕНДЕНЦИЈЕ

У савременом регулисању питања из ове области, специфично је да је у великој мери уређена акционим програмима и принципима права животне средине²⁸, који су наставак раније утемељених начела ове области права. Првенствено се ради о принципу предострожности, принципу предузимања превентивних акција, правилу да проузрокована штета мора бити отклоњена и да штетник (загађивач) плаћа одштету.²⁹

Приметно је да је Европска комисија предузела низ активности на овом пољу, тј. на постизању консензуса са идејом климатске неутралности, а посебно „карбонске неутралности”, што је нарочито актуелно од пролећа 2019. године.³⁰ Овај концепт је с разлогом оцењен као амбициозан, имајући у виду постављени циљ: редукацију емисије гасова у степену од 90% до 2050. године.³¹ У вези с тим наглашавамо да значајан ниво загађења ваздуха потиче из сфере превоза, која уједно има стратешки економски, тј. привредни значај. Утолико је ово питање сложеније за уређење у контексту претходно наведених циљева. Наиме, статистички подаци показују да скоро једна четвртина укупне

²⁷ Leonor Rossi, Patricia Vinagre e Silva, *Public Access to Documents in the EU*, Oregon, 2017, 39.

Чл. 4(1)(а) Уредбе бр. 1049/2001 од 30. маја 2001. (*Regulation (EC) No 1049/2001 of the European Parliament and of the Council of 30 May 2001 regarding public access to European Parliament, Council and Commission documents*).

²⁸ A. Epiney, 404.

²⁹ Чл. 191(2) Уговора о функционисању ЕУ (*Consolidated versions of the Treaty on European Union and the Treaty on the Functioning of the European Union – Consolidated version of the Treaty on the Functioning of the European Union – Protocols – Annexes – Declarations annexed to the Final Act of the Intergovernmental Conference which adopted the Treaty of Lisbon, signed on 13 December 2007 – Tables of equivalences, Official Journal C 326, 26/10/2012 P. 0001 – 0390*).

³⁰ Tor Eigil Hodne, „The European Green Deal – A Norwegian Perspective”, *European Energy & Climate Journal*, 1/2020, 18-20, 19.

³¹ Miruna Butnaru-Troncota, „European Green Deal and the New Policy Goals in Transport and Mobility – How Gamification Can Influence Pro-Environmental Behaviour for Cutting Carbon Emissions in the EU”, *Europolicy: Continuity and Change in European Governance*, 2/2020, 89-130, 91.

емисије штетних гасова у ЕУ узрокована управо коришћењем превозних средстава. Зато је Европска комисија³² предводила одлучну иницијативу усмерену на коришћење алтернативних горива, те је сходно томе један од четири најважнија елемента „Стратегије пута” ЕУ, управо декарбонизација у садејству са чистим и одрживим системом транспорта.³³

У циљу остваривања прокламација и приоритета заштите животне средине Уније, налазимо да је важно истаћи неколико планских средњорочних докумената, од којих је изуетно важан Акциони програм за животну средину. Ова идеја настала је још 1973. године, а нарочито издвајамо последњи седмогодишњи Програм³⁴ који је важио у периоду од 2014. до 2020. године, те нови Програм предложен за период до 2030. године.³⁵ С тим у вези важно је и обраћање Европске комисије другим органима Уније, поводом политике и правног оквира за климу и енергију у периоду од 2020. године до 2030. године.³⁶

Затим, Комисија је иницирала и „Европски зелени договор”³⁷, наводећи у првом плану глобално отопљавање и чињеницу да је један од осам милиона врста на планети под ризиком од нестанка. Забринутост за одрживост екосистема суштински је присутна и органи Уније одлучни су да овим путем помогну државама чланицама у остваривању климатске неутралности.³⁸ Ипак овај документ поставља питање очувања животне средине у шири контекст. Наводи се да је за остваривање циљева овог документа неопходно ревидирати приступ „снабдевању чистим изворима енергије кроз економију, индустрију, производњу и потрошњу, велике инфраструктурне пројекте, превоз, храну и пољопривреду, грађевинарство, опорезивање и социјалне бенефите.”³⁹ Комплетно финансирање програма оствариће се путем посебног инвестиционог плана *European Green Deal Investment Plan*, уз допунски механизам који обезбеђује услове за учешће свих земаља чланица ЕУ у ре-

³² Односи се на мандатни период од 2014. до 2019. године.

³³ *Ibidem.*, 95.

³⁴ Одлука бр. 1386/2013 од 20. новембра 2013. (*Decision No 1386/2013/EU of the European Parliament and of the Council of 20 November 2013 on a General Union Environment Action Programme to 2020 ‘Living well, within the limits of our planet’ Text with EEA relevance*).

³⁵ Предлог је усвојен 14. октобра 2020. (*Proposal for a Decision of the European Parliament and of the Council on a General Union Environment Action Programme to 2030, COM(2020) 652 final, 2020/0300 (COD)*).

³⁶ Иницијатива Комисије од 22. јануара 2014. (*Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, A policy framework for climate and energy in the period from 2020 to 2030, COM(2014) 15 final*).

³⁷ Комисија је објавила овај документ 11. децембра 2019. (*Communication from the Commission, The European Green Deal, COM(2019) 640 final*).

³⁸ M. Butnaru-Troncota, 90.

³⁹ Чл. 2.1. Европског зеленог договора.

ализацији плана.⁴⁰ Такође, поменути планови и тенденције препознате су и ван комунитарног права.

Запажамо да је и Норвешка, као држава нечланица Уније, пуноправно инволвирана у европско енергетско тржиште, док ће њена производња нафте и гаса бити фактички обухваћена концептом климатске неутралности.⁴¹ Узгред, сличан концепт подржан је и у Конгресу САД-а, под називом *Green New Deal*. Није дата прецизна дефиниција шта је тачан садржај концепта, али су јавно саопштени циљеви попут одрживости животне средине, инвестирања у инфраструктуру, ублажавања ефеката климатских промена.⁴² Приметно је како је идејни оквир широко постављен, где је присутно садејство више кључних међусобно повезаних фактора. Поред тога, у америчкој стручној јавности нарочиту пажњу привукао је појам правде у области животне средине – *environmental justice*⁴³, где се интегрално сагледава диспропорционалност штетних ефеката по здравље људи, са нарочитим акцентом на мањинске и угрожене групе. Штавише, успостављена је обавеза за 17 федералних агенција да идентификују и адекватно одговоре узороцима наведених појава.⁴⁴

У светлу приступних преговора Републике Србије и Европске уније, указујемо и на неколико докумената у вези са преговарачким поглављем 27. Рецимо Стратегија управљања отпадом за период 2010-2019. године⁴⁵ се у уводним одредбама директно позива на политику ЕУ и наводи се како Стратегија „усмерава активности хармонизације законодавства у процесу приближавања законодавству ЕУ”. Затим, још експлицитнију одредбу налазимо у Националном програму за заштиту животне средине, где се наводи „програм је у функцији реализације придруживања Србије Европској унији”⁴⁶. Дакле, недвосмислено је присутна опредељеност ка хармонизацији српског права са правом ЕУ, нарочито у области заштите животне средине.

⁴⁰ Steven Verschuur, Cecilia Sbrolii, „The European Green Deal and State Aid: The Guidelines on State Aid for Environmental Protection and Energy towards the Future”, *European State Aid Law Quarterly*, 3/2020, 284-289, 285.

⁴¹ T.E. Hodne, „The European Green Deal – A Norwegian Perspective”, *European Energy & Climate Journal*, 1/2020, 18-20, 20.

⁴² Nicholas S. Bryner, „The Green New Deal and Green Transitions”, *Vermont Law Review*, 4/2020, 723-776, 726.

⁴³ Вид., Charles Lee, „Confronting Disproportionate Impacts and Systemic Racism in Environmental Policy”, *Environmental Law Reporter*, 3/2021, 10207-10225.

⁴⁴ *Ibidem.*, 10208.

⁴⁵ Стратегија управљања отпадом за период 2010-2019. године, („Сл. гласник РС”, бр. 29/2010).

⁴⁶ Чл. 1.3 Одлуке Владе РС о утврђивању Националног програма заштите животне средине од 21. јануара 2010. године, бр. 353-459/2010-1. Интересантно је да се у појмовнику Програма наводи и да је *acquis communautaire* правна тековина ЕУ која садржи више од 20.000 прописа из секундарног законодавства и 4.000 пресуда.

4. ПРЕГЛЕД И КАРАКТЕРИСТИКЕ СУДСКЕ ЗАШТИТЕ ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ

Проблематика штете по животну средину може бити предмет одлучивања различитих судова, како по својој природи, тако и по домаћају надлежности. С једне стране, на међународном плану то су судови и арбитраже, првенствено Међународни суд (правде), Европски суд за људска права, Суд правде Европске уније итд. Са друге стране, на националном нивоу одлучују судови и органи управе. Следствено томе, а што је претходно споменуто, заштита се одвија у оквиру грађанског, управног, али и кривичног поступка. Не би требало занемарити ни мирно решавање спорова, нарочито у контексту међународних спорова. У објашњењу односа два начина санкционисања, датом још пре три деценије, налазимо да мирно решавање спорова имплицира више прилагодљивости и спремности на компромис.⁴⁷ Ипак, емпиријски посматрано, ефикаснији начин утврђивања одговорности за кршење норми о заштити животне средине је судским путем. Узгред, тиме се снажније остварује и превентивна функција у овој области.

Одлуке Суда правде ЕУ у овој области могу потицати из две групе спорова. Први, које покреће Европска комисија против држава чланица, или међусобни спорови институција ЕУ, те други покретнути од стране националних судова, који обухватају одлучивање о претходном питању.⁴⁸

Тако кад се ради о судској заштити права из претходно наведених, али и других извора права из овог корпуса, у стручним круговима наилазимо на ставове у прилог интензивнијој кривичноправној реакцији на кршења овог права. Практично је извршено поређење природе и ефеката новчане казне, административних забрана и кривичноправних санкција. Тако се наводи да је кривичноправно кажњавање подобнији механизам за остваривање циља – ефикасне примене правила о заштити животне средине, него новчане казне у комбинацији са различитим забранама.⁴⁹ Заправо је приступно запажање да постојеће директиве о заштити животне средине, нису довољне да би се потпуно остварила политика Уније у овој области.⁵⁰ Уједно је циљ да се за озбиљна дела против животне средине изрази највиши степен друштвене осуде, уз констатацију да су она на међународном плану *mala in se*⁵¹, те као

⁴⁷ Martti Koskeniemi, „Peaceful Settlement of Environmental Disputes”, *Nordic Journal of International Law*, 1/1991, 73-92, 73.

⁴⁸ Kurt Riechenberg, „The Case Law of the European Court of Justice on Free Trade and the Environment”, *Currents: International Trade Law Journal*, 2/1995, 50-57, 50.

⁴⁹ Jacob Oberg, „Criminal Sanctions in the Field of EU Environmental Law”, *New Journal of European Criminal Law*, 4/2011, 402-425, 423.

⁵⁰ *Ibidem.*, 405-406.

⁵¹ *Ibidem.*, 410.

таква захтевају оштру реакцију и кажњавање. Коначно, ефекти сузбијања аката против животне средине на нивоу држава чланица Уније, углавном су засновани на секундарним изворима сазнања, без довољних уверења да се на националном нивоу постиже ефикасна превенција по овом питању.

У том контексту истичемо Директиву 2008/99/ЕЗ⁵², којом су задати стандарди у инкриминисању дела против животне средине. Директива не задире у конкретна питања кривичноправних дефиниција, нити у питања односних санкција, него садржи списак радњи које су државе у обавези да инкриминишу као кажњиве. Изабрана номотехника разумљива је нарочито у контексту правне природе директива, које намећу државама чланицама ЕУ обавезе начина или средства. Тако се у поменутој Директиви између осталих наводе питања емисије материја, јонизујућег зрачења, управљање отпадом, производњи нуклеарних материја итд.⁵³ Посебно је важно дефинисање одговорности правних лица у овој области, при чему је довољно да је дело учињено у корист правног лица, без обзира да ли је учинилац – руководилац, поступао самостално или формално у име правног лица.⁵⁴ У вези с тим истичемо и отворена питања утврђивања одговорности мултинационалних компанија⁵⁵, која нису предмет овог рада, али могу да остваре суштински утицај на предметна питања.

Сагледавајући конкретније природу одлучивања Суда правде ЕУ о повредама комунитарног права, његова улога је донекле упоредива са надлежношћу уставног суда.⁵⁶ Издвојили смо неколико илустративних спорова насталих поводом спорних одредаба у уређењу питања из области заштите животне средине. Први случај се тиче кршења Директиве о заштити воде од загађења нитратима из пољопривредних извора⁵⁷, који је покренула Комисија

⁵² Директива 2008/99 од 19. новембра 2008. (*Directive 2008/99/EC of the European Parliament and of the Council of 19 November 2008 on the protection of the environment through criminal law*).

⁵³ *Ibidem.*, Чл. 3(а): „Испуштању, емисији или увођењу материја или јонизујућег зрачења у ваздух, земљиште или воду, ако то доводи или може да доведе до смрти или озбиљне повреде неког лица, или ако би то причинило значајну штету за квалитет ваздуха, земљишта, воде, флору и фауну.”

⁵⁴ Мирјана Дреновак-Ивановић, Сретен Ђорђевић, Синиша Важић, *Правни инструменти еколошке заштите – грађанској правна и кривичној правна заштите*, Организација за европску безбедност и сарадњу, Мисија у Србији, Београд, 2015, 65.

⁵⁵ Вид. Jessie Chella, *The Complicity of Multinational Corporations in International Crimes : an Examination of Principles*, Doctoral Thesis, Bond University, 2012, доступна на: https://pure.bond.edu.au/ws/portalfiles/portal/18264556/The_Complicity_of_Multinational_Corporations_in_International_Crimes.pdf

⁵⁶ K. Riechenberg, 50.

⁵⁷ Директива бр. 91/676 од 12. децембра 1991. (*Council Directive 91/676/EEC of 12 December 1991 concerning the protection of waters against pollution caused by nitrates from agricultural sources, Official Journal L 375 , 31/12/1991 P. 0001 – 0008*).

против Владе Немачке. Суштина спора била је у томе да Немачка није испунила обавезе из наведене Директиве, тако што је националним прописом омогућила прекомерно загађење земљишта путем нитрогена. Начин рачунања дозвољене количине по хектару није био усклађен са Директивом, јер иако се заснивао на принципу пропорционалности, остављао је могућност ефективно већег загађења од предвиђених ограничења Директивом. Притом, Суд је нагласио да се критеријуми за ограничење загађења земљишта једнако односе на њену површину, затим убризгавање у земљиште, стављање испод површине земље или мешање са површинским слојевима земљишта, те да смисао спорних одредби није усмерен искључиво ка непосредном доспевању нитрогена у земљиште.⁵⁸

У следећем предмету, такође, радило се о заштити водене средине. Суд се изјаснио о тумачењу Директиве 85/337⁵⁹ и Анкеса 2 уз Директиву. Наиме, Директивом је уређено питање процене ефеката јавних и приватних пројеката на животну средину. Конкретније, споран је био обухват „послова на мрежи канала и одбрани од поплава”. Суд је установио да премештање, ојачавање и проширивање насипа потпадају под наведени опис, а што је све националним прописом Холандије изузето од обавезе да се приступи изradi процене штетности по животну средину. Тиме је дошло да нарушавања слобод одлучивања дате државама чланицама, јер нису постојали јасни изгледи да су поменути пројекти, као целина, безопасни по животну средину.

Затим, у трећем посматраном предмету, по одлуци Суда, Грчка није испунила обавезе предвиђене Директивом о загађењу проузрокованом одређеним опасним супстанцама испуштеним у водену средину⁶⁰. Изостало је усвајање одговарајућих програма који би садржали конкретне циљеве за смањење загађења и рокове за њихову имплементацију. На овај закључак Суда није утицало то што је грчка влада усвојила одређене мере усмерене на смањење загађења водене средине, јер су биле *ad hoc* у суштини, те нису представљале кохерентну целину.⁶¹

Надаље, група иницијатора (заједно са удружењима и интересним групама), покренула је поступак против Европског парламента и Савета ЕУ у циљу поништавања одређених одредби Директиве о коришћењу енергије из

⁵⁸ C-161/00, *Commission of the European Communities v Federal Republic of Germany*, Пресуда од 14. марта 2002., пар. 46.

⁵⁹ Директива бр. 85/337 од 27. јуна 1985. (*Council Directive 85/337/EEC of 27 June 1985 on the assessment of the effects of certain public and private projects on the environment*).

⁶⁰ Директива бр. 76/464 од 04. маја 1976. (*Council Directive 76/464/EEC of 4 May 1976 on pollution caused by certain dangerous substances discharged into the aquatic environment of the Community*).

⁶¹ C-384/97, *Commission of the European Communities v Hellenic Republic*, Пресуда од 25. маја 2000., пар. 42.

обновљивих извора⁶². Тражен је поништај Директиве у делу којим је одређено да је „шумска биомаса” обновљиви извор енергије. Апликатни су навели да се тиме непосредно крше њихова права и да су њихови интереси непосредно погођени.⁶³ Ипак Суд није усвојио ове наводе, јер је Директива установила општи правни режим који се примењује на сва правна и физичка лица. Тако је закључено како није посебно угрожен њихов појединачни интерес, односно да апликанти нису посебни адресати оспорених одредаба, што је за резултат имало проглашење тужбе недопуштеном. Поводом ове одлуке Суда, уследила је жалба која је одбачена као очигледно неоснована, по свим жалбеним основима.⁶⁴

Коначно, у поступку поводом одлучивања о претходном питању, Суд је тумачио две директиве, на захтев упућен од стране Врховног суда Републике Ирске. У питању су тзв. Директива о стаништима⁶⁵ и Директива о процени ефеката одређених јавних и приватних пројеката на животну средину⁶⁶. У основном поступку (пред ирским судом) спорна је била изградња пројекта, тј. једне деонице у оквиру пројекта. Спорни пут (*single carriageway road*) предвиђен је у дужини од 1,5 километара, заједно са кружним током, изградњом пешачке стазе, бициклистичке стазе и пратећим радовима. Предвиђена рута захвата два заштићена подручја у сливу реке Нор, која су тај статус добила на основу раније поменуте Директиве о птицама и Директиве о стаништима. Тужиоци су тврдили да је Одбор за просторно планирање занемарио потенцијалне ефекте реализације пројекта, да је поступак процене свесно споредан на непотпун начин и да нису извршена претходна еколошка истраживања. У одговору на постављена питања, Суд је изнео следеће закључке у односу на Директиву о стаништима. Прво, кад се ради о пројектима који нису у непосредној вези са заштићеном локацијом, али је изгледно да ће произвести значајне ефекте по биодиверзитет, власти су дужне да „одговарајућу” процену спроведу и у односу на врсте које не живе само у границама заштићеног станишта. Друго, власти могу оставити одређену

⁶² Директива бр. 2018/2001 од 11. децембра 2018. (*Directive (EU) 2018/2001 of the European Parliament and of the Council of 11 December 2018 on the promotion of the use of energy from renewable sources*, PE/48/2018/REV/1 OJ L 328, 21.12.2018, p. 82–209).

⁶³ T-141/19, *Peter Sabo v the European Parliament and the Council of the European Union*, одлука од 06. маја 2020. пара. 37.

⁶⁴ C-297/20 P, *Peter Sabo v the European Parliament and the Council of the European Union* (Appeal under Article 56 of the Statute of the Court of Justice of the European Union), одлука од 14. јануара 2021.

⁶⁵ Директива бр. 92/43 од 21. маја 1992. (*Council Directive 92/43/EEC of 21 May 1992 on the conservation of natural habitats and of wild fauna and flora*).

⁶⁶ Директива бр. 2011/92 од 13. децембра 2011. (*Directive 2011/92/EU of the European Parliament and of the Council of 13 December 2011 on the assessment of the effects of certain public and private projects on the environment*).

слободу реализатору пројекта, да накнадно одреди потребне параметре грађње, само ако је у основи дозвола за пројекат довољно прецизна и стриктна да пружа гаранцију заштите станишта. Треће, уколико надлежни органи не усвоје експертско мишљење, морају пружити детаљно и аргументовано објашњење због чега то није учињено.⁶⁷ Кад се ради о Директиви о процени ефеката одређених јавних и приватних пројеката на животну средину, чланови 5(1) и (3) Анекса 4 уз Директиву, морају се тумачити тако да је носилац пројекта у обавези да у кратком току достави информације о значајним ефектима које пројекат може произвести по све заштићене врсте. Такође, потребно је пружити и информације о потенцијалној штетности изабраног начина извођења пројекта и свим анализираним алтернативама, заједно са разлозима који су утицали на учињени избор.

5. ЗАКЉУЧАК

Еволутивни пут правног оквира заштите животне средине делимично је обрађен у овом раду, са акцентом на неке од најзначајнијих докумената у систему права Европске уније. Тако анализирани документи чине подлогу за неколико легитимних запажања. Развој елемената ове области права, па и заштите људских права, има вишедеценијску традицију у комунитарном праву. На почецима поменутог процеса, позната је улога и утицај Суда правде Европске уније, чијим пресудама су успостављени важни правни стандарди. Затим, даљи ток нормирања у погледу заштите права на здраву животну средину, указује на неколико анализираних директива и уредби. У пракси извршавања обавеза које су тим путем успостављене за државе чланице, често су се појављивала спорна питања тумачења одређених одредби. Са друге стране, стандардизација у имплементацији нормативног оквира која је временом постигнута у битном степену, створила је подлогу за даље регулисање овог питања у складу са данас присутним чињеницама и тенденцијама.

У том смислу, говоримо о интензивирању нормативне активности у последње три године, нарочито у области меког права. Идејно, заједнички именилац анализираних докумената јесте процес климатских промена, односно циљ постизања климатске неутралности. По степену одлучности, те детаљном и међусобно усклађеном регулисању најважнијих сегмената ове грана права, сматрамо да је остварен значајан помак на путу целовитог и још битније, ефективно остваривог, система заштите животне средине у Европској унији. Слични поступци и усвојени документи у државама нечланицама

⁶⁷ C-461/17, *Request for a preliminary ruling under Article 267 TFEU from the High Court (Ireland)*, Пресуда од 07. новембра 2018.

Уније, као и у САД, говоре у прилог сложености проблематике. Као таква представља глобални феномен и евидентно је произвела свеопшту реакцију, са дугорочно постављеним циљевима и стратешким опредељењима.

Све поменуте чињенице су од значаја и за Републику Србију, што у овом тренутку препознајемо у светлу преговарачког поглавља 27. Наравно, анализиране одредбе комунитарног права ће, у том смислу, пуни смисао остварити тек приступањем Србије Европској унији. Због тога је позитивно упућивање на тековине комунитарног права у стратешким документима ове области на националном нивоу. Правовремена и одлучна хармонизација омогућиће несметану транзицију у сферу обавезности комунитарног права за Србију, те ће утицати на складније и поступније формирање правне свести, али и праксе, која је усклађена са комунитарним правом.

Коначно, пресудно је важна улога Суда правде ЕУ, јер се само његовим пресудама до краја конкретно и обавезујуће врши заштита права на здраву животну средину. Као што је приказано, начини кршења и аспекти угрожавања човекове околине су веома различити. Поред креативносудске улоге Суда и изградње стандарда примене права у области животне средине, изузетно је важно да, док се механизми превенције и јачања свести усклађују и оснажују, постоји судски механизам одлучивања о повредама људских права „треће генерације”. Чини се да само синергија ова два модалитета даје разлог за оптимизам у настојању да се зауставе штетна поступања по животну средину.

ЛИСТА РЕФЕРЕНЦИ

- Повеља Европске уније о основним правима (*European Union: Council of the European Union, Charter of Fundamental Rights of the European Union (2007/C 303/01), 14 December 2007, C 303/1*);
- C-131/93, *Commission of the European Communities v Federal Republic of Germany*, пресуда од 13. јула 1994;
- Директива о одговорности за животну средину у погледу превенције и заштите животне средине, бр. 2004/35 од 21. априла 2004. (*Directive 2004/35/EC of the European Parliament and of the Council of 21 April 2004 on environmental liability with regard to the prevention and remedying of environmental damage*);
- Zoran Sretić, „Režim odgovornosti za štetu u životnoj sredini u pravu Evropske unije (osvrt na Direktivu 2004/35 o odgovornosti za štetu u životnoj sredini)”, *Revija za evropsko pravo*, 2-3/2006, 39-66;
- Лугано конвенција, тј. Конвенција Савета Европе о грађанској одговорности за штету која настаје као резултат активности опасних по животну средину (*Convention on Civil Liability for Damage resulting from Activities Dangerous to the Environment, ETS No. 150*);

- Han Somsen, „Towards a Law of the Mammoth: Climate Engineering in Contemporary EU Environmental Law”, *European Journal of Risk Regulation*, 1/2016, 109-119;
- Andrea Ross, Hazel Nash, Colin T Reid, „The Implementation of EU Environmental Law in Scotland”, *The Edinburgh Law Review*, 2/2009, 224-251.
- Astrid Epiney, „EU Environmental Law: Sources, Instruments and Enforcement, Reflections on Major Developments over the Last 20 Years”, *Maastricht Journal of European and Comparative Law*, 3/2013, 403-422;
- Berthy van den Broek, „Environmental Liability and Nature Protection Areas – Will the EU Environmental Liability Directive Actually Lead to the Restoration of Damaged Natural Resources”, *Utrecht Law Review*, 1/2009, 117-131;
- Zsolt Toth, „Soil protection in the EU: the most important soil-related EU policies and legal sources”, *Journal of Agricultural and Environmental Law*, 22/ 2017, 202-223.
- Конвенција о биолошкој разноврсности (*Convention on Biological Diversity, United Nations, Treaty Series, vol. 1760, p. 79*);
- Директива о стаништима и птицама, бр. 92/43 од 21. маја 1992. (*Council Directive on the conservation of natural habitats and of wild fauna and flora*);
- Директива о очувању дивљих птица, бр. 2009/147 од 30. новембра 2009. (*Directive of the European Parliament and of the Council of 30 November 2009 on the conservation of wild birds*);
- Конвенција о приступу информацијама, учешћу јавности у одлучивању и приступу правди у питањима животне средине (*Aarhus Convention on Access to Information, Public Participation in Decision-Making and Access to Justice in Environmental Matters, United Nations, Treaty Series, vol. 2161, p. 447*);
- Marc Pallemerts, „Conventional International Law and EU Environmental Law – Interactions and Tensions”, *Environmental Policy and Law*, 6/2008, 335-340;
- Директива о успостављању правног оквира за акцију Заједнице у пољу политике вода, бр. 2000/60 од 23. октобра 2000. (*Directive 2000/60/EC of the European Parliament and of the Council of 23 October 2000 establishing a framework for Community action in the field of water policy*);
- Предлог Уредбе о успостављању правног оквира за постизање климатске неутралности и амандирању Уредбе бр. 201/1999. (*Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council establishing the framework for achieving climate neutrality and amending Regulation (EU) 2018/1999 (European Climate Law), COM(2020) 80 final, 2020/0036(COD)*);
- Уредба бр. 2018/1999 од 11. децембра 2018. (*Regulation 2018/1999 of the European Parliament and of the Council of 11 December 2018 on the Governance of the Energy Union and Climate Action, amending Regulations (EC) No 663/2009 and (EC) No 715/2009 of the European Parliament and of the Council, Directives 94/22/EC, 98/70/EC, 2009/31/EC, 2009/73/EC, 2010/31/EU, 2012/27/EU and 2013/30/EU of the European Parliament and of the Council, Council Directives 2009/119/EC and (EU) 2015/652 and repealing Regulation (EU) No 525/2013 of the European Parliament and of the Council, Official Journal of the European Union, L 328/1*).
- Vid Vukasović, „Ekološka informacija u zakonodavstvu Evropske unije”, *Revija za evropsko pravo*, 2-3/2003, 61-72;

- Philippe Sands, „European Community Environmental Law: Legislation, the European Court of Justice and Common-Interest Groups”, *Modern Law Review*, 5/1990, 685-698;
- Директива о слободи приступа информацијама о животној средини бр. 90/313 од 07. јуна 1990. (*Council Directive 90/313/EEC of 7 June 1990 on the freedom of access to information on the environment*);
- Leonor Rossi, Patricia Vinagre e Silva, *Public Access to Documents in the EU*, Oregon, 2017;
- Уредба о јавном приступу документима Парламента, Савета и Комисије, бр. 1049/2001 од 30. маја 2001. (*Regulation (EC) No 1049/2001 of the European Parliament and of the Council of 30 May 2001 regarding public access to European Parliament, Council and Commission documents*);
- Уговор о функционисању ЕУ (*Consolidated versions of the Treaty on European Union and the Treaty on the Functioning of the European Union – Consolidated version of the Treaty on the Functioning of the European Union – Protocols – Annexes – Declarations annexed to the Final Act of the Intergovernmental Conference which adopted the Treaty of Lisbon, signed on 13 December 2007 – Tables of equivalences, Official Journal C 326, 26/10/2012 P. 0001 – 0390*);
- Tor Eigil Hodne, „The European Green Deal – A Norwegian Perspective”, *European Energy & Climate Journal*, 1/2020, 18-20;
- Miruna Butnaru-Troncota, „European Green Deal and the New Policy Goals in Transport and Mobility – How Gamification Can Influence Pro-Environmental Behaviour for Cutting Carbon Emissions in the EU”, *Europolicy: Continuity and Change in European Governance*, 2/2020, 89-130;
- Одлука Парламента и Савета бр. 1386/2013 од 20. новембра 2013. (*Decision No 1386/2013/EU of the European Parliament and of the Council of 20 November 2013 on a General Union Environment Action Programme to 2020 ‘Living well, within the limits of our planet’ Text with EEA relevance*);
- Предлог Одлуке о акционом програму за животну средину (*Proposal for a Decision of the European Parliament and of the Council on a General Union Environment Action Programme to 2030, COM(2020) 652 final, 2020/0300 (COD)*);
- Иницијатива Комисије од 22. јануара 2014. (*Communication from the Commission to the European Parliament, the Council The European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, A policy framework for climate and energy in the period from 2020 to 2030, COM(2014) 15 final*);
- Саопштење Комисије од 11. децембра 2019. (*Communication from the Commission, The European Green Deal, COM(2019) 640 final*);
- Steven Verschuur, Cecilia Sbrilli, „The European Green Deal and State Aid: The Guidelines on State Aid for Environmental Protection and Energy towards the Future”, *European State Aid Law Quarterly*, 3/2020, 284-289;
- Nicholas S. Bryner, „The Green New Deal and Green Transitions”, *Vermont Law Review*, 4/2020, 723-776;
- Charles Lee, „Confronting Disproportionate Impacts and Systemic Racism in Environmental Policy”, *Environmental Law Reporter*, 3/2021, 10207-10225;
- Стратегија управљања отпадом за период 2010-2019. године, („Сл. гласник РС”, бр. 29/2010);

- Одлука Владе РС о утврђивању Националног програма заштите животне средине од 21. јануара 2010. године, бр. 353-459/2010-1;
- Martti Koskenniemi, „Peaceful Settlement of Environmental Disputes”, *Nordic Journal of International Law*, 1/1991, 73-92;
- Kurt Riechenberg, „The Case Law of the European Court of Justice on Free Trade and the Environment”, *Currents: International Trade Law Journal*, 2/1995, 50-57;
- Jacob Oberg, „Criminal Sanctions in the Field of EU Environmental Law”, *New Journal of European Criminal Law*, 4/2011, 402-425;
- Директива о заштити животне средине путем кривичног права, бр. 2008/99 од 19. новембра 2008. (*Directive 2008/99/EC of the European Parliament and of the Council of 19 November 2008 on the protection of the environment through criminal law*);
- Мирјана Дреновак-Ивановић, Сретен Ђорђевић, Синиша Важић, *Правни инструменти еколошке заштите – грађанскојавна и кривичнојавна заштите*, Организација за европску безбедност и сарадњу, Мисија у Србији, Београд, 2015;
- Jessie Chella, *The Complicity of Multinational Corporations in International Crimes: an Examination of Principles*, Doctoral Thesis, Bond University, 2012, доступна на: https://pure.bond.edu.au/ws/portalfiles/portal/18264556/The_Complicity_of_Multinational_Corporations_in_International_Crimes.pdf;
- Директива о заштити воде од загађења узрокованог нитратима из пољопривредних извора, бр. 91/676 од 12. децембра 1991. (*Council Directive 91/676/EEC of 12 December 1991 concerning the protection of waters against pollution caused by nitrates from agricultural sources, Official Journal L 375, 31/12/1991 P. 0001 – 0008*);
- C-161/00, *Commission of the European Communities v Federal Republic of Germany*, Пресуда од 14. марта 2002;
- Директива о процени ефеката на животну средину одређених јавних и приватних пројеката, бр. 85/337 од 27. јуна 1985. (*Council Directive 85/337/EEC of 27 June 1985 on the assessment of the effects of certain public and private projects on the environment*);
- Директива о загађењу узрокованом одређеним опасним супстанцама испуштеним у водену средину Заједнице, бр. 76/464 од 04. маја 1976. (*Council Directive 76/464/EEC of 4 May 1976 on pollution caused by certain dangerous substances discharged into the aquatic environment of the Community*);
- C-384/97, *Commission of the European Communities v Hellenic Republic*, Пресуда од 25. маја 2000;
- Директива о промоцији коришћења енергије из обновљивих извора, бр. 2018/2001 од 11. децембра 2018. (*Directive (EU) 2018/2001 of the European Parliament and of the Council of 11 December 2018 on the promotion of the use of energy from renewable sources, PE/48/2018/REV/1 OJ L 328, 21.12.2018, p. 82–209*);
- T-141/19, *Peter Sabo v the European Parliament and the Council of the European Union*, одлука од 06. маја 2020;
- C-297/20 P, *Peter Sabo v the European Parliament and the Council of the European Union* (Appeal under Article 56 of the Statute of the Court of Justice of the European Union), одлука од 14. јануара 2021;

Директива о очувању природних станишта и дивље флоре и фауне, бр. 92/43 од 21. маја 1992. (*Council Directive 92/43/EEC of 21 May 1992 on the conservation of natural habitats and of wild fauna and flora*);
C-461/17, *Request for a preliminary ruling under Article 267 TFEU from the High Court (Ireland)*, Пресуда од 07. новембра 2018.

Bojan N. Tubić
University of Novi Sad
Faculty of Law Novi Sad
B.Tubic@pf.uns.ac.rs

Stefan N. Radojčić
University of Novi Sad
Faculty of Law Novi Sad
S.Radojcic@pf.uns.ac.rs

Current Issues and Development Tendencies of the Right to a Healthy Environment in the EU Law

Abstract: *In the light of current global tendencies and a concern for the issue of environmental protection, this paper aims to provide an analysis of most important issues in this field, within the EU Law. Elements of the right to a healthy environment are systematically regulated in the communitarian law. First, there is a long-standing normative activity of these issues, which in the last two years resulted in the adoption of new strategic documents. Second, jurisprudence of the ECJ has also followed development of the legislation, as well as circumstances in which those documents have been applied. Therefore, special attention is drawn to the newly-adopted general acts, created with long-term aims, and based on normative and factual experience over past decades. Its purpose is to achieve sustainable development goals in a multidimensional manner. Furthermore, an analysis of selected judgments of the ECJ shows the efficiency in application of relevant regulations and directives. Moreover, the interpretation of the EU law is of special importance, where the ECJ has a significant role. With regard to the universal character of this topic, the paper provides a short overview of the relevant legal framework in the USA, Norway and Serbia. Negotiations on the joining the EU imply the harmonization of domestic law with the standards of the communitarian law. By observing the Serbian environmental legal framework, it could be said that there is determination and concrete measures in the process of harmonization. On the basis of previously mentioned issues, authors structured the paper and aspects of the research contained therein, followed by the conclusions provided in the final chapter.*

Keywords: *environment, European Union, European Green Deal, climate neutrality.*

Датум пријема рада: 05.06.2021.

Датум достављања коначне верзије рада: 16.06.2021.

Датум прихватања рада: 16.06.2021.